

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA KRAJOWEGO

Publikacja *Biblioteka (w) transformacji. Materiały z VII ogólnopolskiej konferencji naukowej, Białystok, 14-15 września 2023* (Biblioteka..., 2024) zawiera referaty z konferencji, której jednym z celów była odpowiedź na pytanie „Czy humanistyka cyfrowa oznacza zmianę paradygmatu funkcjonowania bibliotek, czy jedynie rozszerzenie dotychczasowych usług” (s. 10). W zaprezentowanych na konferencji referatach autorzy analizowali zależności między rozwojem i potrzebami nauki a zadaniami bibliotek naukowych (Ewa Elżbieta Witkowska, Katarzyna Zimnoch), wskazywali, na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, na rosnącą rolę biblioteki akademickiej jako przestrzeni do pracy własnej użytkowników (Agnieszka Gańko), podejmowali temat transformacji bibliotek akademickich w kontekście sojuszy uniwersytetów europejskich (Lilianna Nalewajska). W pozostałych artykułach m.in. Dawid Kościewicz przedstawił, na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, wykorzystanie metody *design thinking* jako innowacyjnego narzędzia wspierającego planowanie i realizację funkcjonowania biblioteki naukowej, a Paweł Dworaczek opisał bibliotekę jako centrum analiz wspierających zarządzanie uczelniami na podstawie doświadczeń Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu.

Tom *Książka w mediach media w książce. Rynek książki (dla) kobiet* (Has-Tokarz, Malesa, red. 2024) stanowi pokłosie trzeciej edycji Międzynarodowej Konferencji z cyklu *Ksi@żka w mediach – Media w ksi@żce*, która odbyła się w Lublinie w dniach 29-30 czerwca 2023 r. Zbiór dwunastu artykułów autorstwa polskich i ukraińskich badaczy został podzielony na dwie części.

Część pierwszą „Branża książkowa jako obszar aktywności kobiet – perspektywa historyczna i współczesna” otwiera artykuł Ewy Maj *Książki dla kobiet w krytycznoliterackich i anonowanych publikacjach na łamach międzywojennej prasy dla Polek*. Wśród pozostałych tekstów tej części publikacji można wymienić przedstawienie historii almanachu *Pierwszy wianek* jako pierwszej kobiecej publikacji w Ukrainie (Oksana Levytska), omówienie działalności Marii Danilewicz-Zielińskiej w obszarze bibliotekarstwa (Anna Orłowska), czy też próba określenia zmian proporcji płci w informatologii i bibliotekarstwie na przestrzeni ostatnich 70 lat w Polsce, w Stanach Zjednoczonych i w Ukrainie (Iryna Petrowa, Eugen Gorb). Część druga „Kobięcy wymiar (ryнку) książki” zawiera m.in. tekst poświęcony Zuzannie Kawie, autorce powieści detektywistycznych dla dzieci i jej sukcesowi na rynku wydawniczym (Krystyna Leszczyńska-Wichmanowska) oraz artykuł identyfikujący tematy i motywy w książkach popularnonaukowych dla kobiet (Aleksandra Puton).

Historia czytania (Manguel, 2023) autorstwa Alberto Manguela wpisuje się w nurt książek o książkach. W eseistycznej, erudycyjnej formie autor rozważa fenomen czytania, czytelnictwa, opisując różnorodne praktyki czytelnicze, bogactwo materialnego wymiaru tekstu, skomplikowane procesy zachodzące między czytaniem a tekstem w różnych okresach historycznych i miejscach na świecie. Historia czytania pokazana jest poprzez postaci, wydarzenia, anegdoty, cytaty. Jedną z refleksji dotyczących czytania zawartych w książce brzmi: „Naszą przyszłość – przyszłość historii czytania zgłębiał św. Augustyn, który próbował odróżniać tekst widziany w umyśle od tekstu wypowiedzianego na głos. [...] Czyż to również Dante, zadając pytanie o granice władzy interpretacji czytelnika, Pani Murasaki, podkreślając szczególnie charakter określonych lektur, Pliniusz, który analizował czynność czytania i relację między czytającym autorem a piszącym czytelnikiem, [...] Wytwórcy pierwszych książek, którzy uznali przewijanie zbiorów (podobnie do czytania ekranu komputera) za zbyt nieporęczne” (s. [49]).

Interesujące badania nad książką dawną (XV-XVIII w.) zaprezentowała Izabela Wienczek-Sielska w opartej na rozprawie doktorskiej obszernej publikacji *Przekreśl, wytnij, zaszyj. Siedemnastowieczny cenzor – studium przypadku* (Wienczek-Sielska, 2024). Przedmiotem zainteresowania autorki stała się postać Andrzeja Obrebskiego (ok. 1567-1639), jezuita, opiekuna biblioteki w kolegium jezuickim w Łomży, który pozostawił w czytanych przez siebie książkach różnorodne świadectwa – ślady cenzury (np. skreślenia), dopiski na marginesach i inne. Autorka nakreśliła perspektywy badawcze, metodologię i stan badań nad książką adnotowaną. Dokonała analizy powiązań jezuitów z książką, zagadnień cenzury, a także podjęła próbę odtworzenia biografii A. Obrebskiego. W zasadniczej części pracy opisano i sklasyfikowano rękopiśmienne adnotacje autorstwa

Obreńskiego, a także ukazano większą intensywność jego działań w porównaniu z innymi tego typu praktykami w tamtym czasie. W podsumowującym rozdziale „Kim był Andrzej Obreński?” autorka napisała: „Czy zatem wnioski, które można wysnuć na podstawie przebadanego materiału, odnoszące się do przekonań, postaw i poglądów jezuita, czyli szeroko rozumianej mentalności, powinny mieć równie jednostkowy charakter? Czy filologiczno-kulturowa hermeneutyka rękopiśmiennych adnotacji ma w ogóle sens? Na ostatnie pytanie trzeba będzie odpowiedzieć pozytywnie: Jak najbardziej – A. Obreński, równoleciek Galileusza, Claudio Monteverdiego i Franciszka Salezego pozostaje dzieckiem swoich czasów, zanurzonym w obyczajach, praktykach i gustach epoki, nawet jeśli opis jego działań maluje portret nieco osobliwy” (s. 471).

W drugim tomie publikacji *Odrodzony Rycerski Zakon Bibliofilski w Krakowie w latach 1992-2020 w ilustrowanej relacji Wielkiego Mistrza* (Duda, 2023) obejmującym lata 2008-2020 w interesujący sposób, elegancką polszczyzną Jerzy Duda, Wielki Mistrz, opisuje działalność zakonu, gromadzącego osoby ze świata sztuki książki, jej wytwórców, bibliofilów, kolekcjonerów, a także naukowców i badaczy. Łączy ich miłość do książki w wielu wymiarach – kulturowym, artystycznym, naukowym, zawodowym. Przedstawione zostały bibliofilskie imprezy, w tym coroczne Imieniny Książki, z wyszukаныmi graficznie zaproszeniami i programem łączącym walory naukowe, artystyczne, zabawowe (stałym elementem menu są bibliofilskie myszki i cienkusz galicyjski). Jak wskazuje tytuł, integralnym elementem relacji autora, w układzie według lat, są ilustracje: fotografie zaproszeń, druków bibliofilskich, wydarzeń i inne.

Książnica Kopernikańska w Toruniu może pochwalić się cenną kolekcją kopernikanów znajdującą się w zbiorach ikonograficznych biblioteki. Obiekty prezentowane w albumowym wydawnictwie *Kopernikana w zbiorach ikonograficznych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu. Katalog* (Męczekalska, Madajewska, 2023) obejmujące 175 pozycji pochodzą z kolekcji historycznych, księgozbiorów prywatnych, a także z wieloletnich zakupów. Różnorodny pod względem tematycznym i formalnym materiał ikonograficzny został przedstawiony w czterech częściach tematycznych: „Portrety Mikołaja Kopernika”, „Domy Mikołaja Kopernika”, „Pomniki i rzeźby Mikołaja Kopernika” oraz „Inne kopernikana”. We wprowadzeniu Aleksandra Męczekalska tak przedstawiła toruńskie kopernikana: „Zbiory graficzne dotyczące Kopernika w Książnicy Kopernikańskiej nie są może zbyt liczne i nie osiągają takich rozmiarów, jakie spotykamy w wielu wiodących bibliotekach polskich, ale posiadamy zachwycające cymelia, doceniane przez specjalistów i koneserów sztuki. Dodatkowym walorem decydującym o ich wysokiej randze jest ich regionalny charakter, pochodzą z kolekcji historycznych, takich jak XVI-wiecznej Biblioteki Rady Miasta Torunia i XIX-wiecznego

towarzystwa Copernicus-Verein für Vissenschaft und Kunst, oraz z księgozbiorów prywatnych należących do wybitnych bibliofilów, zasłużonych działaczy społecznych i miłośników Torunia Theodora Eduarda Koernerera i Tadeusza Zakrzewskiego” (s. 9-10).

W serii „Osso” Zakładu Narodowego im. Ossolińskich ukazała się publikacja *Kolekcja kartograficzna Gwalberta Pawlikowskiego w zbiorach Ossolineum* (Szynkiewicz, 2024), prezentująca jeden z najwartościowszych proweniencyjnych zespołów dokumentów kartograficznych przechowywanych w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, obejmujący 47 map i planów dawnej Rzeczypospolitej oraz krajów ościennych, wydanych od połowy XVI w. do roku 1838. Kolekcja, pochodząca ze zbiorów rodziny Pawlikowskich z Medyki, to tylko drobna część kartograficznej kolekcji, przekazanej w 1921 r., wraz z innymi zbiorami, lwowskiemu Ossolineum przez Gwalberta Pawlikowskiego. Starannym fotografiami map i planów towarzyszą opisy katalogowe zawierające tytuł, miejsce i rok wydania, twórcę mapy, skalę, technikę wykonania i wymiary, opis fizyczny mapy, komentarze, hasło terytorialne. Katalog nawiązuje koncepcją, układem i metodologią do poprzednich opracowań popularyzujących ossolińskie zbiory kartograficzne.

Jubileuszowe wydawnictwo *Człowiek jest nieskończonym źródłem inspiracji. Czterdzieści lat Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych w Toruniu. Wspomnienia pracowników* (Niedźwiecka-Ambroziak, red. 2024), prezentuje dorobek Ośrodka Czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych, będącego ważną częścią działalności Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu. Książka zawiera wywiady i wspomnienia jego wieloletnich pracowników, począwszy od rozmowy z inicjatorem i długoletnim kierownikiem Ośrodka, Franciszkiem Czajkowskim. Z wywiadu z pełniącymi przez wiele lat kierownicze funkcje osobami: Marią Skarżyńską i Dorotą Motylewską, wyłania się obraz działalności pełnej inicjatyw, nowoczesnych rozwiązań, bogatej oferty kulturalnej. Dopelnieniem tych wywiadów są ciekawe, pokazujące emocjonalne zaangażowanie, ale także pasję i profesjonalizm, wypowiedzi pracowników – Barbary Momot, Katarzyny Kowalskiej, Magdaleny Gogulskiej i Arlety Tulei. Na końcu publikacji dodano wersję tekstu w formacie łatwym do czytania (ang. *Easy to Read, ETR*).

Albumowe wydawnictwo *Grudziądz miastem drukarzy i wydawców książek i prasy* (Kucharczyk, 2024) autorstwa Ryszarda Bogdana Kucharczyka ukazuje historię grudziądzkich wydawnictw i czasopism poprzez różnorodne dokumenty, fragmenty z prasy, listy handlowe, umowy, fotografie, wzory pism handlowych. Większa część książki została poświęcona działalności drukarskiej i wydawniczej Wiktora Kulerskiego i jego sztandarowemu wydawnictwu prasowemu „Gazecie Grudziądzkiej”. Prezentowane w tomie dokumenty, często unikatowe, pochodzą ze zbiorów własnych

autora, innych zbiorów prywatnych i z zasobów Miejskiej Biblioteki Publicznej w Grudziądzu.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Biblioteka (w) transformacji. Materiały z VII ogólnopolskiej konferencji naukowej. Białystok, 14-15 września 2023 roku* (2024). Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku, 324 s., il. ISBN 978-83-7431-804-4.
- Duda, Jerzy (2023). *Odrodzony Rycerski Zakon Bibliofilski w Krakowie w latach 1992-2020 w ilustrowanej relacji Wielkiego Mistrza. T. 2, Lata 2008-2020*. Kraków: Odrodzony Rycerski Zakon Bibliofilski w Krakowie; Wydaw. i Drukarnia Towarzystwa Słowaków w Polsce, 159 s., il. ISBN 978-83-8111-327-4.
- Has-Tokarz, Anita; Malesa, Renata, red. (2024). *Książka w mediach media w książce. Rynek książki (dla) kobiet. Przeszłość, stan obecny, perspektywy*. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 265 s., il. ISBN 978-83-277-9853-9.
- Kucharczyk, Ryszard Bogdan (2024). *Grudziądz miastem drukarzy i wydawców książek i prasy*. Grudziądz: Ryszard Bogdan Kucharczyk, 162 s. il. ISBN 978-83-936301-7.
- Manguel, Alberto (2023). *Historia czytania*. Tłum. Hanna Jankowska. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 466 s., il. Seria „Domy ze Słów”. ISBN 978-83-8196-6.
- Męczekalska, Aleksandra; Madajewska, Beata (2023). *Kopernikana w zbiorach ikonograficznych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej – Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu. Katalog*. Toruń: Książnica Kopernikańska w Toruniu, 228 s., il. ISBN 978-83961547-4-3.
- Niedźwiecka-Ambroziak, Julita, red. (2024). *Człowiek jest nieskończonym źródłem inspiracji. Czterdzieści lat Ośrodka czytelnictwa Chorych i Niepełnosprawnych w Toruniu. Wspomnienia pracowników*. Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska, 107 s., il. ISBN 978-83-961547-7-4.
- Szynkiewicz, Żaklina (2024). *Kolekcja kartograficzna Gwalberta Pawlikowskiego w zbiorach Ossolineum*. Wrocław: Wydaw. Ossolineum, 114 s., il. Osso. ISBN 978-83-66257-20-7.
- Wieniec-Sielska, Izabela (2024). *Przekreśl, wytnij, zaszyj. Siedemnastowieczny cenzor – studium przypadku*. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN. Wydaw.; Stowarzyszenie Pro Cultura Litteraria, 653 s., il. Studia Staropolskie. Series Nova; 55 (110). ISBN 978-83-67957-37-3.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 17 lutego 2025 r.